

IZ OSTAVŠTINE JOVANA HRISTIĆA

“POZORIŠNI REFERATI: PROLOG, EPILOG I IZGUBLJENA SEZONA”

Od smrti Jovana Hristića, 20. juna 2002, prošlo je skoro dve godine. Kad prođu sve prigodne manifestacije koje prate odlazak tako izuzetne ličnosti, gotovo po pravilu postavi se i pitanje neobjavljenih rukopisa preminulog. Postoji li u skrivenom kutu radne sobe, u nekoj neuglednoj fascikli spis koji tek treba da ugleda svetlo dana i da nam kaže nešto sasvim novo, drugačije o svom autoru ili oblastima kojima se za života bavio. U ostavštini Jovana Hristića takvo traganje predstavlja gubljenje vremena, iz jednog, vrlo jednostavnog razloga: Hristić nije čuvao rukopise. Ono što je napisano bilo je pripremljeno za štampu i objavljeno, a originali uništeni. Jedini izuzetak jeste tekst koji, ljubaznošću Hristićeve supruge gospođe Miše Glišić, objavljujemo u Zborniku radova Fakulteta dramskih umetnosti. O kakvom je rukopisu reč? To je zbirka pozorišnih kritika koje se bave teatarskim zbivanjima u sezoni 1991 – 1992, koje je Hristić objavio u časopisu “Književnost”. A onda je, sticajem raznih okolnosti čijim pojedinostima nećemo zamarati čitaoce, ova sezona “ispala” iz knjige *Pozorišni referati II*. Knjigu je objavio “Nolit”, 1996. godine, kao poslednju od četiri zbirke pozorišnih kritika koje obuhvataju dve decenije Hristićevih referata o teatru na našim prostorima.

Na prvoj, rukom ispisanoj stranici, krupnim brojevima, zelenim flomasterom ispisano je 1991 – 1992 i podvučeno. Zelenim. Na sredini stranice, običnom olovkom, Hristić je napisao: *Jedna izgubljena sezona*. A dole, pri dnu, crnom hemijskom dopisao je:

Dodatak
PRONAĐENA SEZONA
1991–1992

Pogled na ovu stranicu priziva u sećanje Hristićevu kritiku beogradske pozorišne sezone 1976–77 koja ima simboličan naslov: “U traganju za izgubljenom sezonom”. U ovom slučaju tekst nije izgubljen, već je naknadno napisan, pa Hristić oseća potrebu da u uvodu napiše jednu sažetu teoriju pozorišne kritike.

“Ovaj tekst ne treba čitati kao pozorišnu kritiku. Pozorišna kritika, ona prava, piše se odmah posle premijere, ili nikad više. Odmah posle premijere,

što će reći kad ni piscu nije još sasvim jasno šta je napisao, ni reditelju šta je režirao, ni glumcu šta je igrao, pa ni kritičaru šta je video. Ko u toj buci i besu ume da se snađe, da shvati šta je šta i ko je ko, pa da to i napiše – taj je pozorišni kritičar. Ostali bolje da se bave nekim drugim poslom.”

Uprkos opštem uverenju, Hristić je svoje pozorišne kritike pisao baš tako. Odmah posle premijere. Na jednoj klasičnoj pisačkoj mašini. Stojeći. Kao da se plašio da bi sedenje na udobnoj stolici (koja mu je u teatru bila tako važna), umanjilo koncentraciju, ili oduzelo vreme, ili dovelo do opuštanja. Dominantno osećanje koje Hristićeve kritike bude u čitaocu jeste ogromno osećanje odgovornosti koje njihov autor ima za svaki izrečen sud o bilo kojoj pozorišnoj predstavi, jer, kako sam podvlači, “ma koliko bila nesigurna trajnost njegovog teksta u godišnjacima časopisa ili novina, ili (što je ređe) u knjizi, ona je ipak veća od trajnosti pozorišta, koje odlazi u mrak, u zaborav, u ništavilo; ta, ničim zaslužena prednost pozorišne kritike nad pozorištem čini da se pozorišna kritika može najbolje definisati kao savršen zločin”. Ova rečenica, izvučena iz teksta koji je Hristić naslovio sa “Mala filozofija pozorišne kritike”, nalazi se na početku prve od četiri knjige pozorišnih kritika. Na kraju četvrte izložio nam je “Malu psihologiju pozorišne kritike”. One jesu PROLOG i EPILOG njegovih rasprava ili referata *pozorišnicima*. Zato ih u ovom Zborniku ponovo objavljujemo, sa uverenjem da će nas, uz kritike “jedne izgubljene, pa pronađene sezone”, podstaći da se vratimo njegovim kritikama, da zajedno sa njim sačuvamo od zaborava predstave kojih više nema. U jednoj od tri knjige koje su objavljene posle njegove smrti, knjizi simboličnog naslova *O traganju za pozorištem*, Hristić završava prikaz svojih pozorišnih “godina učenja” i “godina lutanja”, jednom napomenom. “Pišući ovaj tekst”, kaže Hristić, “ne jednom sam se zapitao : da li je sve to baš tako? Jesu li sve predstave koje se u njemu pominju bile onakve kako sam ih opisao? Možda i nisam baš uvek govorio o predstavama kakve sam gledao, nego o predstavama kakve bih voleo da sam gledao? Za književne kritičare govorimo kako su promašeni pisci ili romanopisci; pozorišni kritičari su promašeni reditelji. Nisam siguran da se nisam umešao pomalo u režiju poneke od predstava o kojima govorim, pa je učinio gorom, a možda i malo boljom nego što je u stvari bila... Ali, ovo nije istorija, već su sećanja. Sve je manje onih koji ta sećanja mogu da opovrgnu ili potvrde.”

Knjiga *O traganju za pozorištem* objavljena je 2002, kao knjiga br. 9 Biblioteke “Feniks” (Gradska narodna biblioteka “Žarko Zrenjanin”, Zrenjanin). Pre nje izašla je iz štampe knjiga *Terasa na dva mora i druge istinite priče*, (“Filip Višnjić”, Beograd, 2002), kao 92. knjiga u Biblioteci “Albatros”. Prva ima 170 strana, druga 128. I obe su veoma lične. Možda je u njima Hristić otkrio svoju privatnost više nego u bilo kojoj pre toga, uključujući i poeziju. To je lični sud koji zahteva argumentovanu raspravu. Poslednja je izašla zbirka Hristićeve poezije, pesama koje je na engleski jezik preveo Bernard Džonson, a objavili ASWA iz Londona i srpski PEN, 2003.

U predgovoru knjige Čarls Simić piše da je “Jovan Hristić možda poslednji veliki pesnik iz Istočne Evrope koji nije poznat na Zapadu. Za njega možemo reći, kao što je Odn rekao za Kavafija, da je njegov odnos prema poetsničkom pozivu bio aristokratski. Pisao je kao da su mu drevni Grci ili Rimljani savremenici. Jedan mudar čovek koji je živio u nemirnim vremenima. Ostavio nam je pesme neobične elokvencije i velike lepote. Objavljivanje ovih prevoda predstavlja značajan događaj.” Mnoge pesme u ovoj knjizi prevedene su uz pomoć autora. Bernard Džonson nije bio samo prevodilac, već i prijatelj Jovana Hristića.

U bolnicu u Sremskoj Kamenici Hristić je poneo Servantesovog *Don Kihota*. Od svih knjiga koje je voleo, čitao i poznavao. Zašto baš nju? Možda odgovor treba potražiti u priči *Kritičarev san* u *Terasi na dva mora*, čija je srž ironija.

Terasu na dva mora, donetu iz štamparije, položila je Hristićeva supruga Miša na njegov kovčeg. Uz jednu Homerovu knjigu.

Bernard Džonson je predao rukopis Hristićeve knjige pesama i iznenada umro, nekoliko dana kasnije. Knjigu *Poems* dobili su na dar oni koji su na godišnjicu Hristićeve smrti, 20. juna 2003, došli u PEN. PEN koji je toliko voleo zato što je “klub, a ne udruženje”, kako je često govorio.

Objavljivanjem teksta izgubljene sezone završice se štampanje svih neobjavljenih rukopisa Jovana Hristića. Osim beleški za predavanja koje nikada nije želeo da objavi, smatrajući ih samo beleškama. “Ne znam staro grčki, ne mogu to da objavim”, govorio je. Neka tako i ostane.

Vesna Jezerkić